

Rodna disforija i transeksulanost

doc. dr. sc. Goran Arbanas, dr. med.
psihijatar, psihoterapeut, FECSM
Klinika za psihijatriju Vrapče

Spol

engl. sex (zbrka oko ovog pojma)
lat. sexus

- Biološka odrednica
- Muški, ženski, međuspolni (intersex)

Nije baš tako jednostavno odrediti spol

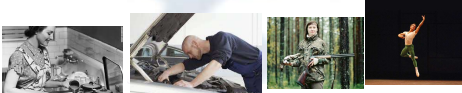
- Geni: SRY
- Kromosomi: XX i XY
- Gonade
- Unutarnji spolni organi
- Vanjski spolni organi
- Sekundarne spolne karakteristike
- Mozak: seksualna diferencijacija – prenatalna i postnatalna

Rod

engl. gender
lat. genus

nije nova riječ, kao što neki uporno žele u medijima plasirati (npr. rod imenica)

= subjektivni doživljaj i objektivni pokazatelji nečijeg osjećaja da je muško ili žensko

Dvije komponente roda:

- bazični rodni identitet: subjektivno iskustvo osobe (unutarnji osjećaj) da je muška ili ženska (ili izvan ove dihotomije)
- rodna uloga: način govora, ponašanja, reagiranja kojim se drugima pokazuje da smo ovog ili onog roda

Nebinarni rodovi:

- Androgini
- Rodno-fluidni
- Gender-queer
- Neutrois
- Panrodni (omnirodni)
- Treći rod
- Amalgarodni

Transrodnost i transeksualnost (transspolnost)

- Nisu sinonimi
- Transeksualnost se odnosi na spol, na neusuglašenost spola i roda
- Tranrodnost se odnosi na uloge, na interpersonalne odnose, na društvo
- Transrodnost je daleko veće prevalencije
- Transrodnost nije u interesu medicine, već sociologije, psihologije, društvenih odnosa, politike

NAJČEŠĆE JE OČEKIVANJE DRUŠTVA, A ČESTO I STRUČNJAKA, DA SU SPOL, ROD I SEKSUALNA ORIJENTACIJA ISTOVJETNI (heteroseksualni muškarci i žene)

10% osoba u populaciji ima nenormativni rod ili seksualnu orijentaciju

Rodna disforija

= teškoće koje prate neusuglašenost između roda koji osoba doživljava ili iskazuje i onoga kojoj joj je dodijeljen

Želja da se živi i bude prihvaćen kao član suprotnog spola, uz želju da tijelo bude što je moguće više u skladu sa rodom

Osoba jasno zna da je "pogrešnog" spola, tj. da njezin biološki spol ne odgovara njezinom rodu

Rodna disforija

- Simptom transeksualnosti
- Stanje u kojem brige, nesigurnosti i pitanja vezana uz rodni identitet postaju toliko snažna da su najvažniji aspekt života osobe
- Transeksualnost
- Zbog rodne disforije postoje problemi u prilagodbi, osobna patnja, zdravstveni rizici (zbog samoliječenja ili postupaka tranzicije)

Još nekoliko pojmova vezanih uz spol, rod i seksualnu orijentaciju

- Transrodnost
- Transeksualnost (transspolnost)
- Homoseksualnost
- Gender queer – vrsta transrodnosti
- Cisrodnost
- Transvestitski fetišizam
- Autoginefilija – ovo je parafilija
- Dizmorfofobija – ne žele promijeniti rod

Prevalencija rodne disforije

- Muž: 1:13000
- ŽuM: 1:34000
- To bi značilo oko 200 osoba u Hrvatskoj
- Kod djece je učestalost rodne disforije puno viša (1-5%); no sva rodno disforična djeca ne ostaju rodno disforična u odrasloj dobi; s druge strane 51% rodno disforičnih dječaka i 6% rodno disforičnih djevojčica budu homoseksualni u odrasloj dobi

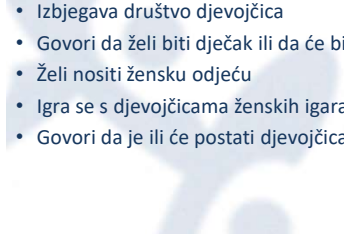
Klinička slika

- Osoba od najranije dobi (oko 3-4 godine) zna da nešto nije u redu i da je okolina pogrešno prepoznaje kao pogrešnog roda

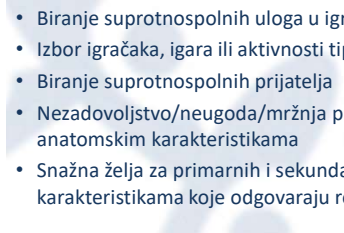
Djeca

- Ne želi nositi suknje i haljine
- Igra se muških igara
- Izbjegava društvo djevojčica
- Govori da želi biti dječak ili da će biti dječak
- Želi nositi žensku odjeću
- Igra se s djevojčicama ženskih igara
- Govori da je ili će postati djevojčica

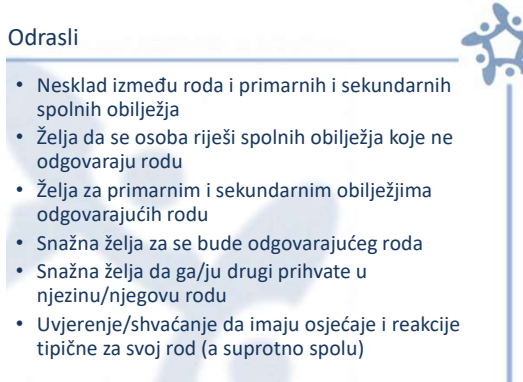
Djeca i adolescenti

- Snažna želja da se bude ili jest suprotnog spola
- Izbor odjeće suprotnog spola
- Biranje suprotnospolnih uloga u igrama
- Izbor igračkica, igara ili aktivnosti tipičnih za drugi rod
- Biranje suprotnospolnih prijatelja
- Nezadovoljstvo/neugoda/mržnja prema svojim anatomskim karakteristikama
- Snažna želja za primarnih i sekundarnim spolnim karakteristikama koje odgovaraju rodu

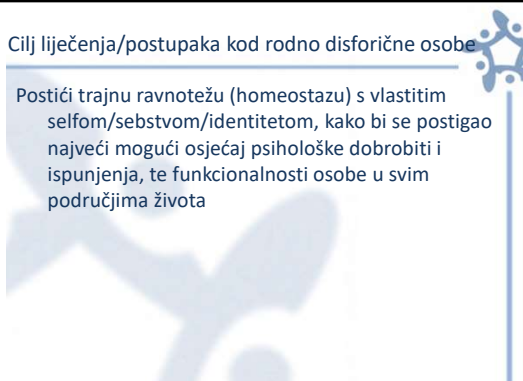
Odrasli

- Nesklad između roda i primarnih i sekundarnih spolnih obilježja
- Želja da se osoba riješi spolnih obilježja koje ne odgovaraju rodu
- Želja za primarnim i sekundarnim obilježjima odgovarajućih rodu
- Snažna želja za se bude odgovarajućeg roda
- Snažna želja da ga/ju drugi prihvate u njezinu/njegovu rodu
- Uvjerenje/shvaćanje da imaju osjećaje i reakcije tipične za svoj rod (a suprotno spolu)

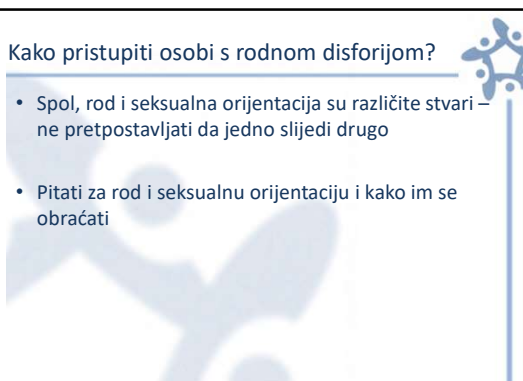
Cilj liječenja/postupaka kod rodno disforične osobe

Postići trajnu ravnotežu (homeostazu) s vlastitim selfom/sebstvom/identitetom, kako bi se postigao najveći mogući osjećaj psihološke dobrobiti i ispunjenja, te funkcionalnosti osobe u svim područjima života

Kako pristupiti osobi s rodnom disforijom?

- Spol, rod i seksualna orijentacija su različite stvari – ne pretpostavljati da jedno slijedi drugo
- Pitati za rod i seksualnu orijentaciju i kako im se obraćati

Druga stanja, diferencijalna dijagnoza

- Interseksualnost, hermafroditizam
- Ponašanje koje ne zadovoljava kulturne stereotipe i transrodnost
- Pitanja seksualne orijentacije (npr. homoseksualnost)
- Fetišistički transvestitizam
- Autoginefilija
- Dizmorfofobija
- Shizofrenija
- Afektivni poremećaji sa psihotičnim obilježjima

Koraci liječenja/postupaka

- Iskustvo stvarnog života u rodu koji odgovara rodnom identitetu
- Hormonska terapija
- Kirurško liječenje
- Različiti ljudi zaustavit će se na različitim mjestima u ovim koracima (kao i kod liječenja bilo kojeg zdravstvenog stanja)

Potpore osobi s rodnom disforijom

Provodi je svaki liječnik

Cilj je postići bolje i trajnije osobno zadovoljstvo svojim rodom, uz što veću psihološku zrelost i zadovoljstvo, te ispunjenje

Poticanje osobnog razvoja

često osoba smatra da će se svi problemi u životu riješiti kad se uđe u tranziciju
no, život nije samo rodni identitet, život su i posao, prijatelji, obitelj, ...
nezrele osobe ući će i u tranziciju na nezreo način

Poticanje stvarnog životnog iskustva

često očekivanje da se započne s hormonskom tranzicijom prije bilo kakvog autanja
potreba da se prethodno ovo iskustvo doživi u zaštićenoj okolini
konfrontiranje s obitelji, članovima uže socijalne zajednice
Postupci s tijelom:

- Kod Muž: uklanjanje dlaka, podlošci za grudi, zamotavanje penisa, vježbe govora, kozmetički postupci
- Kod ŽuM: vezanje grudiju, teretana, umeci u gaće

Dogovaranje realističnih ciljeva

hormonska tranzicija je samo jedan korak u cijelom postupku
hormoni neće dovesti do svih željenih promjena
svi ljudi neće prihvatiti tranziciju
očekivati da će nekim ljudima biti teško prihvatiti gubitak sina/kćeri, brata/sestre
dati vremena da se okolina privikne na promjene

Rješavanje konflikata sa sobom i okolinom

Što je s mojim drugim problemima?
Kako reagiram u nesuglasicama s obitelji, na poslu, u školi?
Ja imam i svoju ličnost, a ne samo svoj rodni identitet, ličnost je šira od rodnog identiteta!

Hormonska tranzicija

- Muž:
- Estrogeni: učinci se vide za 3-12 mjeseci: smanjenje libida, redistribucija tjelesnih masnoća, smanjenje mišićne mase, omekšavanje kože, rast grudiju, smanjivanje testisa, smanjivanje dlakavosti
- Rizici: venska tromboza, dislipidemije, prolaktinom, bolesti jetre, neplodnos, dobivanje na težini, emocionalni problemi (depresivnost)
- Blokatori androgenih receptora; GnRH analozi

- ŽuM:
- Testosteron: produbljivanje glasa, povećanje klitorisa, atrofija grudi, povećanje mišićne mase, povećanje tjelesne težine, porast dlakavosti, ćelavost
- Rizici: policitemija, neplodnost, dislipidemije, kardiovaskularne bolesti, hiperplazija i karcinom endometrija, akne, emocionalna labilnost, depresija, pojačana seksualna želja, agresivnost, tumori jetre

Kirurški postopci

- Muž: penektomija, orhidektomija, vuvoplastiga, vaginoplastika, klitoridoplastika, povečanje grudi, rinoplastika, tiroidna hondroplastika, krikotiroidna aproksimacija
- ŽuM: bilateralna mastektomija, histerektomija, salpingo-ooforektomija, metoidioplastika ili faloplastika, skrotoplastika, uretroplastika